

PÅ JAKT ETTER LAPPROSA

Av Ole Jonny Larsen

Svært få ville reise 50 mil på én dag for å se en 5 cm høy unnselig plante. Og de fleste ville heller aldri finne den. Men når entusiasmen er stor nok og kjentmann er med, er ingen ting umulig.

Lapprosa eller *Rhododendron lapponicum* er kjent blant botanikere og andre planteinteresserte, men få har sett den. Dette skyldes både at den vokser på få steder og at den er så liten at de fleste overser den. Blomstringa kommer kort etter at snøen går og er over på 1-2 uker, altså før de fleste har begynt å gå i fjellet om sommeren.

Å lete på måfå er fåfengt. Det skal mer enn flaks til å finne planten uten kjentmann. Dette visste den lille gruppa med rhododendronentusiaster fra Ålesundsområdet da de planla sin Lapponicum-ekspedisjon. I sine egne hager kan de til sammen beskue over 400 rhododendronarter fra Asia, Europa og Amerika, men den aller nærmeste, den norske Lapprosa har de aldri sett.

Via omveger kom de i kontakt med Kristian Venås fra Garmo, pensjonert rektor som i over 20 år har vært vegviser for botanikere i fjella rundt Lom. Han var mer enn villig til å ta dem med og fulgte nøye med i snøsmeltinga for å plukke ut rette helga. Er man for tidlig ute, er det ingen blomstring, og noen korte uker senere er det hele over. Fjellplantene har kort sesong og har hastverk med å blomstre og sette frø før frost og snø igjen tar tak i landskapet.

Knut Grebstad, Trond Jordal og kjentmann Kristian Venås

Turen opp til Lom tar nesten fem timer når en kjører via Stryn. Heldigvis kan en følge en god bomveg fra Garmo og opp i selve fjellet. Når en forlater bilen, er en allerede godt over 1000 meter. Lapprosa vokser fra i dette fjellområdet fra ca 1200 til 1500 meter. En meget sprek 74-åring viste veg og kommenterte fjellplanter på vegen. Han har tidligere vandret mye i området med den kjente botanikkprofessoren Olav Gjærevoll og har gode kunnskaper om emnet. Det var også Gjærevoll som først oppdaget den rike og spesielle floraen i området. Akkurat her ved Sølseggen er det kalkgrunn, og det gir en helt særegen flora. For mange plantearter er kalk en absolutt forutsetning for å trives, og de igjen blir såkalte *kalkindikatorer*, planter som viser at fjellet er kalkholdig. For Lapprosa gjelder dette i stor grad. Ulikt andre rhododendron, som er typiske surjordsplanter, må den ha kalkholdig grunn for å kunne etablere seg og vokse. Den skal også ha full sol og helt åpent lende men samtidig fuktighet rundt røttene. Dette er en vanskelig kombinasjon som igjen begrenser utbredelsen.

Etter uker med regn og kjølig vær var det en befrielse å kunne gå i t-skjorte oppover mot 1400 meter. Venås pekte etter ei stund ut et område i ei sørhelling og kommanderte spredning og nitid søk. Rhododendronentusiastene gikk i gang med bøyd nakke og blikket stivt søkende over rabbene. Men noen lapproser fant de ikke. Venås pekte ut nytt leteområde litt høyere og nytt søk startet. Også denne gangen med negativt resultat. En viss uro begynte å spre seg. Var turen forgjeves? Hadde kjentmannen tatt munnen for full eller var blomstringa over?

Stadig nye områder ble gjennom søkt. Venås ble ordknapp og en anelse ansent. Og rhododendrongjengen begynte å ta høyde for bomtur. Men så sto de der: *Rhododendron lapponicum* i full flor! Tre mann lå rett ut i lyngen. Nærstudier viste blålilla blomster og vakre mørke blad med de karakteristiske prikkene på over- og undersida. Kameraer ble henta fram og stilt inn på næropptak. Og nå var det plutselig fullt opp! Lapproser i mengder over hele området. Og alle sto i blomst. Tidspunktet var perfekt. Det er kanskje å ta hardt i å si at de rhododendronfrelste hadde tårer i øynene, men langt unna var det ikke. Det er vel med som med alt annet, entusiaster med sære interesser er uforståelige for alle andre enn nettopp andre entusiaster. Andre vakre blomster i området var i alle fall helt uten interesse for de tre langveisfarende. Og de fem timene de skulle kjøre for å komme hjem bekymret ingen. De hadde endelig sett lapprosa.

FAKTA

Rhododendron lapponicum, lapprose, vokser rundt hele nordkalotten. Den finnes i Russland gjennom hele Sibir, i Korea, i det nordlige Japan, i Alaska og Canada. på Grønland og i noen fjellområder i USA. I Norge har lapprosa en todelt utbredelse. Den vokser i små områder i Jotunheimen, i Nord-Gudbrandsdalen og i Romsdal. Det andre området er i Nord-Norge fra Saltdal til Porsanger. I Sør-Norge vokser den svært høyt til fjells, men i nord går den lavere ned. En tror at lapprosa kan ha overlevd istida på nunatakliggende fjelltopper og siden spredt seg utover i større områder. Dette kan ha skjedd på flere kontinent.

Den norske lapprosa regnes for umulig å dyrke i hager i lavlandet. Det blir rett og slett for varmt! Derimot kan varianter av *Rhododendron lapponicum* fra Sibir og Canada godt plantes i våre hager. Disse trives godt og er oftest en god del større enn den norske pygmeen, men blomstene er ganske like.

Inntil for få år siden regnet en med at det bare var en viltvoksende rhododendron i Norge. Men nyere studier har innlemmet slekta *Ledum* i rhododendron. Det vil for oss si at en plante som kalles finnmarkspors (*Ledum palustre*) nå er blitt omdefinert til å være rhododendron og har fått det botaniske navnet *Rhododendron tomentosum*. En vanlig iaktaker ville imidlertid ikke mene at den ligner noen rhododendron. Den eneste "virkelige" rhododendron i Norge er *Rhododendron lapponicum* - Lapprosa.

